

INDIVIDUAL TA‘LIM - ZAMONAVIY O‘QITISH MEXANIZMI

¹Qurbonova Maftuna Faxriddinovna, ²Ozoda Odiljon qizi Abdullayeva

¹Chirchiq davlat pedagogika universiteti Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD),
dotsent v.b.

²Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7932679>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etib kelayotgan sifatli ta‘limni tashkil etish, ta‘lim sifatli tashkil etilishi uchun zarur muhitni yaratishda individual ta‘lim mexanizmini yaratish haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: *kouching, diagnostika, SOFT SKILLS, 4K ko‘nikmasi, tadqiqotchi talaba, standart-uslubchi talaba, nofaol talaba, CLIL*

Sifatli ta‘lim muhitini yaratish, raqobatbardosh kadrlarni ishlab chiqarish pedagogik ta‘lim oldidagi dolzarb masalalardan biri. Chirchiq davlat pedagogika universitetida sifatli ta‘lim muhitini yaratish maqsadida pedagogik ta‘limning innovatsion klasteri negizida shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim sharoitini yaratish bo‘yicha pedagogik faoliyat doirasida ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim muhitini yaratish maqsadid oliy ta‘lim muassasida mavjud kafedralarda diagnostikalash-shaxsni tashxislash laboratoriyalari tashkil etilishi lozim. Bu laboratoriyalarda zamonaviy shaxsni shakllantirish va tarbiyalash maqsadida quyidagi diagnostikalar olib boriladi.

Kuzatish;

Suhbat;

Kouching;

Yo‘naltirish.

Shu o‘rinda kouching atamasiga to‘xtalib o‘tadigan bo‘lsak, pedagog talabaning qiziqishi va muommolarini o‘rganib, uning qiziqishi va ichki potensialiga ko‘ra ma‘lum sohaga yo‘naltiruvchi diagnostika faoliyat turi hisoblanadi.

“Kouching” metodikasi;

maqsadni va unga erishishning optimal yo‘llarini aniqlaydi;

talabaning mustaqilligi va javobgarligini oshiradi;

o‘z faoliyatidan qoniqa olish;

samarali hamkorlikning yangi yo‘llarini topish;

qiyin holatlarda muhim yechimni tez topish;

individual maqsadlarni ta‘lim muassasasi maqsadlari bilan moslashtirish;

o‘z hayot tarzini boyitish;

yangi imkoniyatlarni ochish;

hayotni yangi produktiv shaxsiy munosabatlar bilan boyitish va boshqalarga yordam beradi

[1].

Kouching - inglizchadan tarjima qilinganda “Mashq qildirmoq” so‘zini anglatadi. Ta‘limda esa, pedagog bilan talabaning samarali faoliyatiga imkoniyat yaratuvchi uzluksiz jarayonni nazarda tutadi. Kouching - bu muhim o‘quv maqsadiga erishish uchun talabaga individual konsultatsiya berish, uning ichki potensialini ochish, zarur qobiliyat va ko‘nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish, natija olish uchun ilg‘or strategiyalarni o‘zlashtirishdir. Kouching maqsadi – nimagadir o‘qitish emas, balki talabaning zarur bilim va tajribani egallashi uchun o‘zini-

o‘zi o‘qitishga sharoit yaratishdir. Bu metodika kasbiy va shaxsiy o‘sishi uchun talabalarning o‘z oldiga qo‘ygan vazifalar va o‘zgarishlarga ehtiyojlarini anglash, imkoniyatlarini kengaytirish uchun mo‘ljallangan. U ta’limda, shuningdek, biznesda, shaxslararo munosabatda, oilada, jismoniy sog‘lom bo‘lish kabi hayotning turli sohalarda rejalarni amalga oshirishga yo‘naltirilgan [2].

Oliy ta’lim muassasida mavjud kafedralar qoshida faoliyat olib borayotgan shaxsni tashxislash laboratoriyalarida diagnostika natijasida talabaning kompetentligi, ya’ni qobiliyatlari aniqlanadi. Bunda talabalar 3 guruhga bo‘linadi:

1. Tadqiqotchi talaba
2. Standart-uslubchi talaba
3. Nofaol talaba

Tadqiqotchi talaba kreativ, kritik, kommunikativ, korporativ va tushuntiruvchi kabi xususiyatlarga ega bo‘lishi kerak. Bu ko‘nikmalar xalqaro mezonlar hamda SOFT SKILLS asosida shakllangan bo‘lib “4K” nomi bilan atalmoqda. “4K” bu kreativ-ijodkor, kritik-tanqidchi, kommunikativ-muloqotga kirishuvchi, korporativ-jamoa bilan ishlay oluvchi hisoblanadi. Tadqiqotchi talaba bu “4K” ko‘nikmasini o‘zida jamlagan bo‘lishi, tushunishi hamda boshqalarga ham tushuntiruvchi funksiyalarini bajarishi kerak.

Standart-uslubchi talaba o‘rganuvchi, o‘zlashtiruvchi va bajaruvchi xususiyatlarga ega bo‘lishi lozim.

Nofaol talaba esa tinglovchi, takrorlovchi, ko‘chiruvchi hamda ergashuvchi xususiyatlarga ega bo‘ladi.

Biz taklif qilayotgan mexanizm asosida nofaol talabalar standart talabalarga o‘tishi va shu orqali ta’lim samaradorligini oshirish ko‘zda tutilgan. Shuningdek tadqiqotchi talabaning ta’lim jarayoni uzviyligiga erishish maqsad qilib olingan.

Nofaol talaba bilan ishlash diagnostikasi amalga oshirilishi natijasida dastavval talabaning qiziqishi, qobiliyati va bilish darajasi o‘rganiladi va shu orqali qo‘shimcha kasb-hunarga jalb qilinadi. Nofaol talaba “Talaba talabaga ustoz, talaba talabaga shogird” tamoyili asosida tadqiqotchi talabaga biriktiriladi. Diagnostika davomida standart uslubchi darajasiga o‘tadi.

Satandard-uslubchi talaba bilan ishlash quyidagicha olib boriladi. Har bir fan va ixtisosliklar bo‘yicha kafedralar qoshida “Maktab laboratoriyalari” tashkil etilishi ta’lim oluvshilarga erkin va sifatli tarzda maktabda amaliyot olib borishiga hamda erta pedagogic faoliyatga kirishish imkonini beradi. Fan va ta’lim hamda ishlab chiqarish integratsiyasi bo‘yicha 4+2 loyihasi asosida talabalar maktablarda amaliyot olib borishadi. Amaliyot jarayonida passiv kuzatuvchilikdan yordamchi o‘qituvchi darajasiga sifatida pedagogik faoliyatga kirishadi. Standart-uslubchi talabani kuzatish natijasida unga yo‘naltiruvchi sohalarni qiziqishi va qobiliyati hamda bilish darajasiga ko‘ra, o‘z mutaxassilgiga yaqin bo‘lgan ixtisosliklarni smart, mobil, gibril ta’limi asosida o‘qib o‘rganishi natijasida talaba kelajakda qo‘sh mutaxassislikka ega bo‘lish takliflari ishlab chiqildi. Masalan, uslubchi, boshqaruvchi, muhandis pedagog, psixolog, tarbiyachi kabi.

Tadqiqotchi talaba bilan individual ishlash mexanizmi quyidagicha olib boriladi. Ta’lim jarayonida an’anaviy usulda ma’ruza, seminar hamda amaliy darslar olib boriladi. Biz ma’ruza darslarni shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida tashkil etish maqsadida debat-ma’ruza va debat-seminar shaklida bo‘lishini taklif qilmoqchimiz. Debat ma’ruzada ta’lim beruvchi bilan ta’lim oluvchi darsga yangi o‘rganiladigan mavzuni o‘rganib, shaxsiy xulosalari bilan keladi hamda o‘rganiladigan mavzu doirasida fikrlarni muhokamasi asosida dars tashkil etiladi. Bunda

talaba tushuntiruvchi, o‘qituvchi esa tahlil qiluvchi, baholovchi vazifasida faoliyat olib boradi ya’ni teskari ta’lim metodi ishlaydi. Debat-seminar darslarida esa talabaga qo‘shimcha mutaxassislik fanlari o‘rgatiladi. Qo‘shimcha fanlar sifatida quyidagi bugungi kunda dolzarb hisoblanadigan fanlarni beryapmiz:

Psixologiya;

ART;

Mantiq;

TIME management;

Ta’lim menejmenti;

Xalqaro baholash dasturlari;

CLIL;

Mnemonika

Bu fanlar talabalarni yanada fikrlash qobiliyatini o‘shirishda va shaxsiy rivojlanishida zarur hisoblanadi. Masalan, talaba psixologik hamda mantiqiy fikrlari, turli muommolarni san’at orqali shakllantirib unda yaratuvchanlik ya’ni novatorlik malakasini rivojlantirish mumkin. “Time menejmenti” ya’ni vaqtni boshqarish bugungi kunda, nafaqat talaba uchun balki pedagog uchun muhim va ahamiyatlidir.

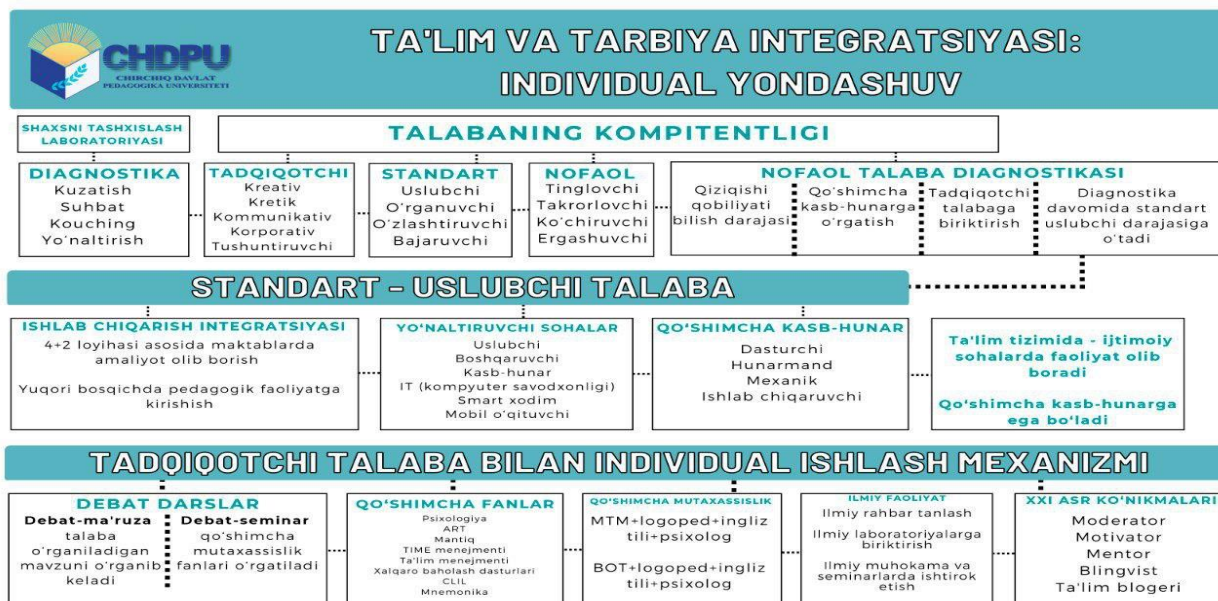
Xalqaro baholash dasturlari esa bugungi kunda YUNESKO hamda UNICEF tomonidan ham e’tirof etilgan bo‘lib, bu orqali ta’lim sifatini xalqaro mezonlarda baholash, o‘rganish imkoniyatini beradi. Jumladan, bu xalqaro baholash dasturlari PISA, PIRLS O‘zbekistonda sinov tariqasida amalga oshirilmoqda.

CLIL (content and language integrated learning) texnologiyalari orqali talaba xorijiy tillarni qanday qilib oson va qulay tarzda o‘rganish texnologiyalarini o‘rganadi. Yuqoridagi barcha sohalarni eslab qolish uchun talabada super xotira darslari ya’ni mnemonika kerak.

Yuqoridagi fanlarni o‘zlashtirishi natijasida talabada qo‘shimcha mutaxassislik paydo bo‘ladi. Masalan, Maktabgacha ta’lim+logoped + ingliz tili+ psixologiya yoki bo‘lmasa boshlang‘ich ta’lim+ psixologiya+logopediya + ingliz tili kabi.

Tadqiqotchi talaba bevosita birinchi bosqichligidanoq ilmiy faoliyatga jalb qilinadi va ilmiy rahbar tayinlanadi. Professor-o‘qituvchi o‘zi faoliyat olib borayotgan kafedrada ilmiy faoliyatini maqsadli va tizimli tarzda olib borishi, ilmiy tadqiqotlar olib borayotgan ilmiy laboratoriyasi hamda ilmiy rahbarning o‘z ilmiy maktabiga doktorant, magistrilar bilan bir qatorda talabani ham jalb etishi kerak. Shu orqali talaba bevosita ilmiy muhokama va seminarlarda ishtirok etish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu orqali maqsadli ish olib boriladi hamda talabaning bakalavr darajasidan boshlab ilmiy tasavvurlar shakllanadi.

Ushbu fikrlarga tayanib biz individual ta’limni amalga oshirish modelini ishlab chiqdik (1-rasm).

Boshqa talabalarga nisbatan harakatchan, izlanuvchan, sinchkov va uquvli bo'lgan talabada tadqiqotchi talaba bilan ishlash natijasida unda XXI asr ko'nikmalari moderator, motivator, mentor, blingvistlik ko'nikmasi shakllanadi.

REFERENCES

1. Харрис Д. Коучинг: личностный рост и успех. –М.: 2004. - 112 с.
2. Максимов В.Е. Коучинг от А до Я. Возможно все. - СПб.: Издательство «Речь», 2004. - 272 с.
3. Yakimanskaya I.S. Zamonaviy maktabda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. - M.: Sentyabr, 2000 yil. – 112 b.
4. Alekseyev N.A. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv: nazariya va amaliy savollar: Monografiya. Tyumen: Tyumen davlat universiteti nashriyoti, 1996. 216 bet.
5. 216 bet.
6. Qurbonova M.F. O'quvchilarning o'quv-bilish kompetensiyalarini shakllantirishda kouching metodikasi // Maktab va hayot. – Toshkent, 2020. Maxsus son №1, – B. 8-10.